

HERALDISK TIDSSKRIFT

BIND 1 • NR 10 • 1964

Ny Heraldisk Litteratur

SOCIETAS HERALDICA SCANDINAVICA

Heraldisk Selskab • Heraldinen Seura • Skjaldfræðafélagið

Heraldisk Selskap • Heraldiska Sällskapet

Ny Heraldisk Litteratur

Konger og Krokodiller

Bind 8 af *Kulturhistorisk leksikon for nordisk middelalder*, som udkom i april 1964, indeholder en række artikler af indlysende interesse for heraldikere: Konge- og fyrstebilder, Kongesegl, Kontrasegl, Kors, Korståg, Krigsrop, Kristi vapen, Kristussymboler, Krona, Kvinnosigill m. m. Men tillige opdager den grundige læser, at adskillige andre artikler, som ikke umiddelbart skulle synes at angå vort studium, alligevel viser sig at gemme oplysninger, som i høj grad belyser heraldikken. Det gælder f. eks. så forskellige stikord som: Kristi fem sår, Kronhjort og Krokodil.

Tidligere bind af leksikonnet har været omtalt i HT 4/177 og 8/329. I HT nr. 8 aftryktes tillige artiklen om *Klostersegl*.

S. T. A.

Svensk Heraldisk Nøgle

Bare et par måneder efter at Heraldisk Tidsskrift havde bragt vejledningen i »Identificering af ukendte våbener«, udkom en bog, som i sig forener næsten alt fra de dér nævnte svenske hjælpemidler (se HT 9/405), nemlig *Frithiof Dahlby: »Svensk heraldisk oppslagsbok. Lexikon över svenska sköldmärken tillhörande samtliga på Riddarhuset introducerade ätter samt icke introducerade ätter«* (Bonniers 1964; 238 sider; indb. 72 Skr., halvfr. 92 Skr.).

Frithiof Dahlby har tidligere udsendt bøger om religiøs symbolik, bl. a. den glimrende »De heliga tecknens hemlighet« (HT 8/367). De mange anonyme begravningsvåbener i svenske kirker var årsagen til, at han gav sig i kast med en ny, stor opgave: at udarbejde en heraldisk nøgle til svenske *adelslægters* våbener, i alt opimod 3800. Med hans bog har vi nu — som statsheraldikern C. G. U. Scheffer skriver i sit forord — »løsningen på den fascinerande uppgiften att ge ett

namn åt den anonyme vapeninnehavaren, antingen han vilar under kyrkohällen, stoltserar på ett porträtt, har smyckat portalen till sitt hus, svingat en silverpokal, spisat på en ostindisk tallrik, beseglat en urkund eller ägt en god bok«.

Dahlbys bog bygger fremfor alt på C. A. Klingspors »Sveriges ridderskaps och adels vapenbok«, 1890, men tillige på ældre svenske våbenbøger. I tvivlsfald er dens oplysninger hentet direkte fra de våbenbreve, som findes i Riddarhusets arkiv. Bogens titel er imidlertid vildledende, og på to måder. Dels er den jo *ikke* en »heraldisk opslagsbog«, men en nøgle til bestemmelse af svenske adelsvåbener. Dels derved, at man af formuleringen: »samtliga på Riddarhuset introducerade ätter samt icke introducerade ätter« må få den opfattelse, at værket omfatter våbenerne for *alle* svenske adelsætter, hvad enten disse er introducerede eller ej. Men således er det desværre ikke.

Af ikke-introducerede ätter er *nogle* medtaget, andre ikke, uden at der er gjort rede for, efter hvilke retningslinjer udvalget er foretaget. Af de danske adelslægter i Skåne, hvoraf mange forblev på deres godser efter 1658, er kun få taget med. F. eks. søger man forgæves slægter som *Gage, Settwitz, Urup* (se HT 7/291) eller *Grubbe, Gøye, Uljstand*, hvis våbener ses i mange skånske kirker. Heller ikke ursvenske adelsvåbener er 100 pct. med. Den betydningsfulde middelalder-slægt, som går under navnet »*Leopard*« eller *Magnus Marinassons ätt* (se HT 6/249) f. eks. er udeladt, men højdepunktet af udeladelsessynd turde være, at den navnkundigste og måske mest lyssende af alle svenske slægter, selveste *Vasa*-ætten, ikke er med!

Selve nøglen er opbygget i tre hovedafdelinger: 1. Udelukkende heraldiske inddelinger, 2. Almindelige figurer i udelt skjold, 3. Kombinationer af heraldiske inddelinger og almindelige figurer. Inden for hver afdeling er de forskellige inddelinger eller figurer ordnet alfabetisk.

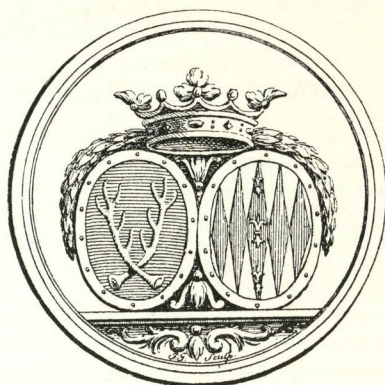
Talrige henvisninger øger systemets håndterlighed. F. eks. kan det jo være svært, når man ser et våben med en *fugl* i, at afgøre *hvilken* fugl. Dahlby henviser derfor *and, duva, falk, hök, kråka, papegoja, struts, svan* osv. til en stor, fælles voliere med titlen *fågel*, og her lader de sig villigt fange.

Til den egentlige nøgle findes en udførlig indholdsfortegnelse, og både denne og nøglen selv er gennemillustreret med vejledende, skematiske våbentegninger (i alt over 400; hertil 32 våbener i farver). Disse letfattede vejviserskilte, anbragt hvor de gør mest gavn: midt inde i de ellers ret uoverskuelige tekstkolonner, er en stor hjælp og en nyhed inden for denne form for håndbøger. De medvirker til det Dahlbyske systems effektivitet. Dog kræver ethvert system af denne art, at man sætter sig grundigt ind i det, og afsnittet »Termer och förkortningar« bør læses omhyggeligt, før værket kan benyttes uden funktionsfejl.

Dette afsnit indeholder i øvrigt terminologiske enkeltheder, som jeg ikke kan være enig med forfatteren i, og også på et par andre lignende punkter mener jeg, at hans bog kan kritiseres, f. eks. når han anbringer »hjælke« og »to gange vandret delt« hver sit sted i systemet. Når et sådant våben er gengivet uden farver eller farveskravering, er det umuligt at se, om striben i midten skiller to felter af *samme* eller af *forskellig* farve.

Dog, det der kan peges på af den slags er ikke vigtigt. Det afgørende for en bog af denne art, hvis formål er rent praktisk, er dens *brugbarhed*, og her synes Dahlbys Leksikon at være den lettest anvendelige heraldiske nøgle, som findes. Et eksempel:

I en svensk bog fra 1738 sidder et alliance-exlibris uden tekst. Det dextre våben viser to krydsede hjortevier, og vi slår op under »Sköld med allmän bild. Odelad sköld«, hvor vi på få sekunder finder frem til *hjorthorn*. Herfra henvises vi til: »Horn (hjort), två, korslagd . . . Dohna G 65«, dvs. den grevelige slægt *Dohna*, introduceret på Riddarhuset som nr. 65.

Dahlbys *Lexikon* fortæller os, at disse to våbener tilhører slægterne *Dohna* og *de Geer*. Derefter kan en stamtavle give os nøglen til en række initialer andetsteds i bogen. »H:U:D:G« må betyde *Hedvig Ulrika de Geer*, som var gift med en *Dohna*.

For det sinistre våbens vedkommende slår vi op under »Sköld med allmän bild [liljerne]. Av skuror avdelad sköld«, og ved hjælp af tekstens hjælpsomme små skabelon-våbener blader vi os på et øjeblik frem til *Ruta* og videre til »Fem, den mellarsta belagd med lilja, tre . . . de Geer«. Af denne navnkundige slægt findes fem grene, hvis våbener navnlig kendes fra hverandre på hjelmene. Det er vi i dette tilfælde afskåret fra, men nu da vi har begge alliance-våbenets *slægter*, er det en let sag, hvis vi ønsker det, at finde frem til de pågældende *personer*.

Vi sender komminister og SHS-medlem Frithiof Dahlby en tak for hans møje, som nu sparer os for megen ulejlighed.*)
S. T. A.

*) Jeg havde nær glemt at fortælle, at bogen naturligvis indeholder et navne-register, som — helt bortset fra sin nytte — er en fryd at fordybe sig i for hver den, som rives med af de fænomenale svenske adelsnavne: *Tigerklou, Stormcrantz, Silfverpatron, Gyllengranat, Ridderstråle, Hummerhielm, Svinhufvud, Stålhammar, Strussenfelt, Pistolekors* . . .

Ointroducerad Adel 1964

Denna utmärkta kalender, som redigeras av vår medlem, härolden vid KMO kammarherre *Erik T:son Uggla* och var föremål för en utförlig presentation i HT 3/128, har utkommit i en ny upplaga (Uppsala 1963; 271 s., 4 pl., 64 vapenill.; inb. Skr. 28:—). Förutom den fortlöpande bearbetningen, som resulterat i nya litteraturhänvisningar, bör framhållas det nu för första gången intagna fullständiga registret över hittills utgivna tolv årgångar. En bra bok!

L. P.-n.

Heraldik på Arkiver

Tre af de »*Afhandlingar om arkiver*«, som Rigsarkivet i Köbenhavn har udsendt i anledning af sit 75 års jubilæum i 1964 (322 sider, Dkr. 30 indb.) tangerer emner af heraldisk eller sigillografisk interesse, og de er alle tre skrevet af SHS-medlemmer.

Konservator *Niels Gärtig* skriver om »Rigsarkivets middelaldersegl, deres sygdomme og konservering«, et område som, foruden et vidt drevet håndslag, kræver overraskende viden inden for fysik, kemi og mikrobiologi.

Arkivar *Knud Prange* behandler skarpsindigt forskellige problemer i forbindelse med »Jørgen Seefeldts genealogiske værk om den danske adel« fra midten af 1600-tallet. Størstedelen af Seefeldts 1000 sider store manuskript er desværre forsvundet; på det Kgl. Bibliotek findes et brudstykke, og på Landsarkivet i Viborg blev der nyligen fundet yderligere 64 blade deraf med våbentegninger og genealogiske optegnelser. Det vigtigste ved dette fund var imidlertid, at det satte arkivar Prange i stand til at påvise, at den afskrift af Seefeldts komplette værk, som blev foretaget i 1826, og som er bevaret, er særdeles pålidelig og nok værd at studere nærmere.

Endelig har overarkivar, dr. phil. *Henry Bruun* skrevet om »E. A. Bertouchs korrespondance med adelen«. Ernst Albrecht von Bertouch (1745–1815) var dansk-norsk

embedsmand og i en årrække den drivende kraft i det gamle Kgl. Danske Genealogiske og Heraldiske Selskab. Han ønskede at forfatte en fortegnelse over »den nu levende danske adel« (faktisk svarende til senere tiders adelsårbog), og med dette mål for øje udsendte han spørgeskemaer til adelens medlemmer. Det resulterende, aldrig udgivne materiale, omfattende stamtavler over og andre genealogiske oplysninger om godt 400 dalevende slægter, findes nu på Rigsarkivet. Dr. Bruuns levende skrevne, sunde og muntre artikel peger på, hvad værdifuldt der er at hente i denne samling, ikke blot genealogisk, men også heraldisk. F. eks. indeholder den et par snese afskrifter af danske og tyske adelsdiplomer — delvis med fint udførte våbentegninger — hvoraf i hver fald ét ikke længere kendes i original.

S. T. A.

Fabricius

I 1949 udsendte læge *F. B. Fabricius* »Våbener benyttet i slægterne Fabricius og Fabritius i Danmark«, 1. hæfte, ca. 18 × 24 cm, 22 sider, 16 sigilafbildninger, 1 farvetavle. Nyligen har samme forfatter udsendt 2. hæfte, som på 16 sider giver 31 våbensegl og -exlibris og tillige omfatter to farvetavler.

Ifølge forordet i hæfte 1 kendes der i Danmark (mindst) ti forskellige slægter Fabricius/Fabritius. De to hæfter handler begge om slægten *Fabricius fra Fåborg*, hæfte 1 om den norske linje, hæfte 2 om Rudkøbing-linjens to grene. Hæfterne kan købes hos forfatteren, Vesterbrogade 90, København V, hæfte 1 for 10 Dkr., hæfte 2 for 15 Dkr.

S. T. A.

Fairbairn's Crests

Fairbairn's Crests of the Leading Families of Great Britain and Ireland and Their Kindred in Other Lands. Fotografisk optryk af 1911-udgaven. Genealogical Publishing Co., Baltimore, 1963. 760 sider og over 2000 illustrationer. Pris indbundet \$15.

Lad det være sagt, lige så godt først som sidst: man skal ikke ofre \$15 på denne bog, da den absolut ikke er pengene værd! Desværre har forlaget nemlig valgt at reproducere 1911-udgaven, velsagtens fordi det er den sidste, i stedet for 1905-udgaven, der er en anderledes nyttig bog. Formålet med en bog af denne art er jo, at man fra en given »crest« skulle kunne finde frem til ejeren, hvad man ikke kan i nærværende udgave. Bogen indeholder en alfabetisk fortegnelse over ca. 30.000 *familienvæbne* med beskrivelse af de tilhørende »crests« med henvisninger til tavlerne, hvorpå de findes; men disse oplysninger kan man jo finde så mange andre steder, bl. a. i *Burke's* forskellige værker, såsom *General Armory*, *Peerage*, *Landed Gentry* etc. Der er derimod ikke nogen oversigt over *figurer*, der er brugt som »crests« med en henvisning til tavlerne, og selv om man gjorde sig den ulejlighed at gennemblade alle 127 tavler, med hver 15 figurer, og fandt den »crest« man søgte, ville det ikke nytte det mindste, da der ikke findes nogen henvisning fra tavlerne til en navnefortegnelse. I denne forbindelse er det altså også mindre væsentligt, at samtlige »crests« er anbragt i en vilkårlig, rodet rækkefølge! Ingen af disse mangler findes i 1905-udgaven, der, som Achen har beskrevet det i sin artikel i *Heraldisk Tidsskrift* 9/412 om identificering af ukendte våbner, i fuld udstrækning tjener det ønskede formål.

Rent teknisk er optrykket vellykket. I forhold til originaltrykket af 1911-udgaven har man sat satsen lidt ned, gjort marginerne meget mindre og trykt på tyndere papir og derved skabt et bind, som det er betydeligt lettere at omgås. Disse udmærkede egenskaber samt det, at man nu atter kan få Fairbairn til en rimelig pris, efter at den i lange tider har været udsolgt i alle udgaver og har været tilbudt til tårnhøje priser i antikvarkatalogerne, overskygges jo desværre altså af den kendsgerning, at optrykket, mildest sagt, er overflødig.

O. R.

Royalisme

I California udsendes et tidsskrift, *The Augustan Quarterly*, som dyrker en outret royalisme og i forbindelse hermed også kommer ind på ordenshistorie, våbenret og heraldik, vistnok især kirkelig og militær. Som navnet antyder, udkommer bladet fire gange om året, à ca. 50 sider, illustreret. Prisen er \$1.25 pr. nummer, og adressen: 18002 Faysmith Avenue, Torrance, California 90504, U.S.A.

Disse linjer er ikke for at rekommandere *The Augustan Quarterly*, men blot for at oplyse om, at det eksisterer.

S. T. A.

Danske Krigsmedaljer

Johan Chr. Holm: *Danmarks krigsmedaljer* (with English summary), 32 sider, Dkr. 12.

I denne lille bog giver mønt- og medaljekenderen *Johan Chr. Holm* koncis besked om de 18 danske krigsmedaljer, som i tidens løb er blevet uddelt, fra Frederik 3.s guldmedalje til minde om den tilbageslagne storm på København 11. februar 1659 til Christian 10.s erindringsmedalje (i sølv) for deltagelse i krigen 1940—45.

Alle medaljerne er gengivet fotografisk, af de fleste tilmed begge sider, og trods sin lidenhed giver det lille skrift i det hele taget en masse fængslende oplysninger. Dels eksakte: i hvilke anledninger medaljerne stiftedes, hvor mange eksemplarer der uddeltes, hvem der modellerede dem osv. Dels af mere bevægende, menneskelig karakter, som f. eks. den varmende oplysning, at der blandt de — senere dekorerede — frivillige deltagere i det glørværdige slag på Københavns red mod den engelske flåde 2. april 1801 var tre svenske. Tak for jeres indsats, kære venner!

Den lille bog fås hos forfatteren (medlem af SHS), Sankt Pedersstræde 32, København K.

S. T. A.

[DA] Dette materiale er beskyttet af ophavsret. Det kan downloades, lagres og udskrives til personlig brug og til ikke-kommerciel brug i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbejdning, tilgængeliggørelse samt fremstilling af kopier er ellers kun tilladt i det omfang, der følger af lov eller aftale.

[NO] Dette materialet er beskyttet av opphavsrett. Det kan lastes ned, lagres og skrives ut for personlig bruk og for ikke-kommersiell bruk i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbeidning, tilgjengeliggjøring og fremstilling av kopier er ellers bare tillatt i den grad som følger av lov eller avtale.

[SV] Detta material är skyddat av upphovsrätt. Det får laddas ned, sparas och skrivas ut för enskilt bruk samt för icke-kommersiellt bruk i samband med undervisning och forskning. Bearbetning, tillgängliggörande samt framställning av kopior är i övrigt bara tillåtet i den utsträckning som följer av lag eller avtal.

[EN] This material is protected by copyright. It may be downloaded, saved and printed for personal use and for non-commercial use in connection with teaching and research. Altering, making it available or producing copies is otherwise only permitted to the extent that follows from law or contract.